

СТРАХИЊА ОБРЕНОВИЋ*
Институт за европске студије
Београд

УДК 324(4):323(437.1/2+437.6)
Оригиналан научни рад
Примљен: 30.08.2019
Одобен: 12.09.2019
Страна: 181-196

ИЗБОРИ ЗА ЕВРОПСКИ ПАРЛАМЕНТ У ЧЕШКОЈ И СЛОВАЧКОЈ

Сажетак: У раду ће се разматрати избори за Европски парламент који су одржани у Чешкој и Словачкој. Ове државе су од чланства у Унији до сада учествовале у четири изборна циклуса. Оно што карактерише обе државе је релативно мала излазност бирача на изборима за ЕП, која је у Словачкој у сва четири изборна циклуса била убедљиво најнижа на нивоу Европске уније. Разматрајући претходне изборне циклусе, настојаћемо да укажемо на неке трендове који су обележили учествовање ове две државе на изборима за Европски парламент. Представићемо све релевантне политичке партије и актере који су до сада остварили значајне изборне резултате и који су били, или су и даље, чланови Европског парламента. Од првих избора за Европских парламента на којима су учествовале Чешка и Словачка, велики број политичких партија је имао посланичка места у ЕП. То је у великој мери последица фрагментисане политичке сцене у овим државама, у којима се појавио и већи број нових политичких групација и партија које су брзо стекле своје присталице и гласаче. Многе велике и претходно етаблиране партије су доживеле пораз на изборима, чиме се велики број бирача приклонио новим политичким партијама. Новина европских избора 2019. године је улазак крајње десних странака у Европски парламент, у обе ове државе. На овим изборима је повећана и излазност бирача у односу на претходне изборне циклусе, али је упркос томе остала и даље најнижа на нивоу целе Уније.

Кључне речи: Европски избори, Европски парламент, Чешка, Словачка

Увод

У Европској унији су 2019. године одржани девети по реду непосредни избори за Европски парламент (ЕП). То су уједно и четврти избори за Европски парламент одржани у Чешкој и Словачкој, након њиховог приступања Европској унији (ЕУ) 2004. године. Обе државе су биле део „великог проширења“ Европске уније поменуте 2004. године, када је још шест држава Централне и Источне Европе (ЦИЕ) приступило овој организацији, заједно са Ки-

* strahinja.obrenovic@ies.rs

пром и Малтом. Ове државе нису карактеристичне само по томе што су заједно приступиле Европској унији, већ су Чешка и Словачка некада биле заједно у оквиру Чехословачке. Из тог разлога ове државе представљају компактну целину за поређење обзиром на заједничку прошлост, али и због развијених односа у садашњем тренутку. Вреди истаћи да ове државе не носе бреме историје јер је њихов „развод“ унутар заједничке државе био миран, па је и назван „плишаним разводом“ (енг. *velvet divorce*). Деценију након стварања засебних држава – Чешке и Словачке, две државе су се нашле заједно унутар Европске уније и Организације северноатлантског пакта (НАТО).

Када је реч о изборима за Европске парламент, Чешка и Словачка спадају међу државе са најмањом излазношћу бирача. Један од основних проблема са којим се Унија суочава јесте и критика због тзв. демократског дефицита (енг. *democratic deficit*), односно јавља се потреба да се грађани што више укључе у политички живот и буду ваљано представљени њихови интереси унутар Европске уније и њених институција. На последњим изборима за Европски парламент 2014. године, у Чешкој и Словачкој је излазност била испод двадесет процената. Убедљиво најнижа излазност у свим чланицама Уније је била у Словачкој, и износила око 13%, док је одмах изнад Словачке била Чешка са око 18 процената излазности. Слични резултати су били забележени и током претходних изборних циклуса, 2004. године и 2009. године. На основу ових резултата можемо уочити да грађани ове две државе показују малу заинтересованост за изборе за Европски парламент у односу на грађане неких других чланица, али и у односу на изборе за национални парламент.

Чешка на изборима за Европски парламент до 2014. године

Чешка је држава Централне Европе и према последњем попису има преко 10 милиона становника. Као чланице Европске уније од 2004. године, ова држава је представљена и у Европском парламенту. Обзиром да се број посланичких мандата расподељује на основу бројности становника чланица Европске уније, ова држава је до сада имала 21 мандат у Европском парламенту. Према одредбама Лисабонског уговора, који је познат и као реформски уговор,

„Европски парламент је састављен од представника грађана Уније. Њихов број не прелази седамсто педесет чланова уз председника. Заступљеност грађана се смањује пропорционално, а најмањи број представника износи шест чланова по држави чланици. Ни једној држави чланици не додељује се више од дведесет шест представничких места.“¹

До сада, Чешка је учествовала у три изборна циклуса за Европски парламент, и то 2004, 2009, 2014. године.

На првим изборима за Европски парламент који су одржани 2004. године у Чешкој, излазност је била око 28% и Чешка је имала 24 мандата у парламен-

¹ Члан 14 Лисабонског уговора. Погледати: Pročištěné ináčice Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf>

ту. Највише мандата (9) на тим изборима је освојила Грађанска демократска партија (*Občanská demokratická strana – ODS*), која припада групацији Европске народне партије (*European People's Party– EPP*). Следећа партија по броју освојених мандата (6) је била Комунистичка партија Чешке и Моравске (*Komunistická strana Čech a Moravy– KSČM*), која је део групације Европске уједињене левице – Нордијска зелена левица (*European United Left/Nordic Green Left– GUE/NGL*). Интересантно је да су ове странке као и већина јавног мњења током избора за ЕП 2004. године били евроскептички настројени, премда је евроскептички председник Вацлав Клаус (*Václav Klaus*) сматрао да је чланство у Унији једини поуздан избор када је реч о напретку државе, до којег је дошло исте те године (Hrabálek and Strelkov, 2015: 494).

Када је реч о осталим странкама, Хришћанска и демократска унија – Чехословачка народна партија (*Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová, KDU – ČSL*) и СНК европске демократе (*SNK Evropští demokraté*) су освојиле два, односно три мандата, као део групације Европске народне партије. Цензус су још прешле Чешка социјалдемократска партија (*Česká strana sociálně demokratická- ČSSD*) са освојена 2 мандата у оквиру групације Партије европских социјалиста (*Party of European Socialists*), и Независне демократе (*Nezávislí demokraté*) са 2 мандата унутар тадашње групације Независност/демократија (*Independence/Democracy*).

На наредним изборима 2009. године, излазност је била готово идентична као и на оним из 2004. године, и износила око 28% од укупног броја бирача. У сазиву Европског парламента из 2009. године, Чешка је имала 22 мандата, односно два мандата мање у односу на претходне изборе. Највише мандата (9) је освојила Грађанска демократска партија, која се прикључила Алијанси европских конзервативаца и реформиста (*Alliance of European Conservatives and Reformists - AECR*). Два мандата мање (7) је добила Чешка социјалдемократска партија из групације Партије европских социјалиста. Иза ове две партије су Комунистичка партија Чешке и Моравске са 4 мандата, и 2 мандата су припала Хришћанској и демократској унији из групације Европске народне партије.

Последњи избори за Европски парламент 2014. године су обележени значајним променама у страначком систему унутар Чешке. Дошло је до оснивања нових партија којима је пришао значајан број бирача. Партија Традиција одговорност просперитет (*Tradice Odpovědnost Prosperita – TOP 09*) је основана 2009. године, када је одређени број политичких актера напустио друге партије и формирао нову. Актуелни премијер Чешке, Андреј Бабиш (*Andrej Babiš*) је 2011. године основао нову странку – Акција незадовољних грађана (*Akce nespokojených občanů - ANO 2011*). Ове партије су забележиле значајан успех на изборима за Европски парламент, и освојиле су по четири мандата. На изборима 2014. године, Чешка је имала 21 мандат у Европском парламенту. Највећи губитник на изборима 2014. године је Грађанска демократска партија, која је са 9 мандата које је освојила на изборима 2009. године, сада добила само 2 мандата. Чешка социјалдемократска партија је, такође, изгубила 3 мандата, и на изборима 2014. године добила четири места у Европском парламенту. Комунистичка партија Чешке и Словачке је сада освојила мандат мање у

односу на претходне изборе, и добила три посланичка места у парламенту. Мандат више у односу на изборе 2009. године, добила је Хришћанска и демократска унија, и сада је имала 3 места у представничком телу. Један мандат у Европском парламенту је припао Партији слободних грађана (*Strana svobodných občanů*), која је део групације Савеза за директну деморатију у Европи (*Alliance for Direct Democracy in Europe - ADDE*).

Уколико посматрамо досадашње изборе за Европски парламент у Чешкој, можемо да уочимо неколико битних чињеница. Најпре, број укупних мандата на изборима за Европски парламент се мењао током изборних циклуса. Највише мандата Чешка је имала на изборима 2004. године, и то 24. У следећим изборним циклусима (2009, 2014) број мандата у Чешкој се смањио на 22, односно на 21 мандат. Број мандата се мењао и у зависности од проширења² Уније на нове чланице.

Следећи податак тиче се излазности на изборима за Европски парламент у Чешкој. Током изборних циклуса за ЕП, почев од 2004. године, у Чешкој је била изражена ниска излазност у односу друге чланице Уније, која је достигла драстично низак ниво на изборима 2014. године. Излазност се процентуално кретала од 28% на изборима 2004. и 2009. године, да би 2014. излазност износила свега 18,2% од укупног броја бирача. На изборима 2014. године једино је Словачка имала нижу стопу излазности (око 13%), док је просек излазности на нивоу Уније био око 42%.

Табела 1. *Излазност на изборима за ЕП у Чешкој*

Година избора за ЕП	Излазност у Чешкој	Просек на нивоу ЕУ
2004.	28,30%	45,47%
2009.	28,22%	42,97%
2014.	18,20%	42,61%

Извор: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>

Постоји више разлога зашто је излазност у Чешкој драстично ниска када је реч о изборима за Европски парламент. Најчешће навођени разлози ниске излазности су: ниска идентификација грађана са политичким партијама и њиховим програмима, избегавање „европских тема“ од стране чешких политичара, ниска заинтересованост медија, изборне кампање нису засноване на конкретним проблемима, скромни буџети за кампање, страх од губитка националног идентитета и независности (Fislage, 2015: 5).

Слаба излатност је последица и присутног евроскептицизма³ у овој држави, коме је склон и велики број политичара. Током избора за ЕП 2014. године, чешки председник Милош Земан (Miloš Zeman) је истакао да Чеси нису превише заинтересовани за Европску унију и њену интеграцију, док је бивши

² Након проширења из 2004. године, следећи „таласи проширења“ су били 2007. године, када су Бугарска и Румунија постале чланице ЕУ, и 2013. године, када је Хрватска постала чланица.

³ Више о евроскептицизму: Flood, Chris (2002): “Eurosceticism: A problematic concept, Paper presented to the UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference“, Queen's University Belfast.

председник Клаус признао да је „25 година након пада комунизма,можда по први пут, оклевао да изађе на биралиште“ (Euractiv, 2014). У анкети коју се спровела једна чешка телевизија, највећи број испитаника је изнео став како избори за Европски парламент нису неопходни (Euractiv, 2014).

Присуство евроскептицизма међу бирачима не значи увек да ће евроскептичке странке имати користи, односно више гласова. Један од разлога је, као што смо претходно поменули, слаба идентификација грађана са партијама. Такође, евроскептичке партије се у великој мери разликују међусобно. Постоје оне партије које заговарају тзв. „тврди евроскептицизам“ (енг. *hard euroscepticism*), и оне које су ближе „меком евроскептицизму“ (енг. *soft euroscepticism*).⁴ Док се под тврдим евроскептицизмом подразумева „принципијелно супротстављање Европској унији и европској интеграцији, и може се видети код странака које мисле да њихове државе треба да се повуку из чланства, или чије се политике према Европској унији свODE на супротстављање целом пројекту европске интеграције...“, докле код меког евроскептицизма „не постоји принципијелно одбацивање европске интеграције или чланства у Европској унији, али где забринутост једним или више поља политике доводи до изражавања противљења према ЕУ, као и „када постоји осећај да је „национални интерес“ у „завади“ сатрајекторијумом ЕУ“ (Taggart and Szczerbiak, 2002: 4).

На изборима за Европски парламент у Чешкој, до сада, није било већег успеха међу екстремним партијама. Највећи добитници претходних изборних циклуса су странке десног и левог центра. Унутар Чешке се појавио и већи број нових странака, које су привукле значајан број бирача. Приметно је да након националних избора у Чешкој 2013. године долази до фрагментације партијске сцене, која је у великој мери и резултат незадовољства постојећим партијама, али и због склоности појединаца унутар власти корупцији. Тако је настала и партија АНО 2011 актуелног чешког премијера Бабиша, која је из покрета *Акција незадовољних грађана* прерасла у партију. Она је успела да привуче велики број незадовољних бирача, и тако се наметне као доминантна политичка странка у Чешкој.

Слаба излазност на изборима за ЕП у Чешкој 2014. године је последица и неподударања термина избора са националним изборима. У већини чланица Европске уније је тренд веће излазности на националним изборима, него на европским изборима. Како „избори за Европски парламент не доводе до формирања владе, они су од мањег значаја бирачима, медијима и националним политичарима него избори за национални парламент“ (Nix and Marsh, 2011: 5). У великом броју случајева бирачи на европским изборима „кажњавају“ владе својих држава, уколико су оне изневериле очекивања грађана. То се дешава у случају када грађани улажу тзв. „протестни глас“ (енг. *protest vote*) приликом изласка на европске изборе, и нај тачин изражавају свој став према политици која се води у њиховој држави.

⁴ Постоје аутори који се не слажу са коришћењем дихотомije тврди/меки евроскептицизам. Видети: Kopecky, Petr and Mudde, Cas (2001): “The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe”, *European Union Politics* Vol.3 Iss.3, pp. 297-326.

Када су били национални избори у Чешкој 2013. године, бирачи нису били у прилици да казне своју власт на изборима за Европски парламент, јер се власт тек конституисала. Оно што је претходило овим националним изборима је био коруптивни скандал, у који су били укључени и поједини представници тадашње власти, што је довело до оставке премијера Петр Нечаса (Petr Nečas) и његовог кабинета, као и до расписивања ванредних избора. Губитник на тим изборима била је, до тада владајућа, Грађанска демократска странка. Победници избора су биле чешке социјалдемократе и партија АНО 2011 чешког бизнисмена Андреја Бабиша. Заправо, потоња партија је била истински победник ванредних избора 2013. године, јер је тек била формирана и то као одговор на коруптивне радње појединица у власти. Избори за Европски парламент, који су одржани 2014. године, обележили су изузетно ниску излазност у Чешкој. То је значило да су чешки бирачи више били заинтересовани за националне теме, док европске теме нису биле довољно заступљене. Такође, бирачи нису могли да оцене рад тек формиране владе, и на тај начин „казне“ владајуће странке на изборима за ЕП.

Словачка на изборима за Европски парламент до 2014. године

Словачка је, као и Чешка, држава смештена у централној Европи. Након дисолуције заједничке државе, Словачка је 1993. постала независна држава. Њен европски пут је био нешто другачији у односу на Чешку, нарочито током мандата словачког премијера Владимира Мечијара (Vladimír Mečiar). Ова држава је 1997. године у *Агенти 2000* означена као једина држава кандидат за чланство у Унији, која није испунила критеријуме⁵ из Копенхагена (Fiebigg, 2003:144). Ипак, након промене власти, Словачка је постала чланица Европске уније 2004. године. Исте године је постала и чланица Организације северноатлантског пакта.

Када је реч о изборним циклусима, Словачка је, такође, учествовала на изборима 2004, 2009. и 2014. године.

На изборима за Европски парламент 2004. године, највише мандата у Словачкој је припало оним странкама које су биле унутар групације Европске народне партије у Европском парламенту. У сазиву парламента из 2004. године, Словачка је имала укупно 14 мандата. Словачка демократска и хришћанска унија – Демократска партија (*Slovenská demokratická a kresťanská únia – Demokratická strana*, SDKÚ-DS) је освојила 3 мандата. Толико посланичких места припало је и Народној партији – Покрет за демократску Словачку (*Ludová strana – Hnutie za demokratické Slovensko*, ĽS-HZDS), партији Смер – социјална демократија (*Smer – sociálnademokracia*, Smer – SD) унутар групације Партије европских социјалиста, као и партији Хришћанско-демократски покрет (*Kresťanskodemokratická strana*, Kresťanskodemokratická strana).

⁵ Копенхашки критеријуми су усвојени током самита Европског савета у Копенхагену 1993. године. Представљају критеријуме (политичке, економске, и правне) које морају да достигну државе које желе да постану чланице Европске уније. Овим критеријумима је придодат и (административни) критеријум из Мадрида, који је усвојен током самита Европског савета у Мадриду 1995. године.

tanskodemokratické hnutie, KDH). Преостала два мандата је освојила Партија мађарске коалиције (*Stranamad'arskej komunity - Magyar Közösség Pártja*, SMK-MKP).

Идући избори за Европски парламент су одржани 2009. године. На овим изборима, Словачка је имала 13 посланичких места. Све партије које су прешле цензус на изборима 2004. године, поново су се нашле у парламенту. Новина је била улазак Словачке народне странке (*Slovenská národná strana*, SNS) у Европски парламент, која је освојила један мандат. Једино је странка Смер – социјална демократија успела да повећа број мандата на овим изборима, и сада је имала пет посланичких места у парламенту. По два мандата је припало партијама Демократска и хришћанска унија – Демократска странка, Партији мађарске коалиције, Хришћанско-демократском покрету. Један мандат на изборима 2009. године, освојила је и Народна партија – Покрет за демократску Словачку.

Последњи избори за Европски парламент 2014. године су обележени значајним променама на партијској сцени у Словачкој. У међувремену су основане нове странке, које су успеле да уђу у парламент на овим изборима. Партија Обични људи (*Obyčajní ľudia*) је основана 2011. године, и на овим изборима је освојила један мандат. Толико је посланичких места припало и партији Слобода и солидарност (*Sloboda a Solidarita*, SaS), која је основана 2009. године. Једно место у парламенту припало је и коалицији партија Нова већина (*Nová väčšina*, NOVA), и она је основана 2011. године. Међуетничка партија Мост (*Most–Híd*), основана 2009. године, је успела да обезбеди место у представничком телу Уније. Губитник ових избора је Словачка народна странка, која је изгубила мандат који је освојила на претходним изборима и тиме остала без представника у Европском парламенту.

Попут Чешке, можемо да уочимо одређене карактеристике избора за Европски парламент и у Словачкој. Оно што је упечатљиво за изборе за ЕП који су се одржали у Словачкој, јесте изузетно ниска излазност. Након што је ушла у Европску унију 2004. године, у Словачкој су се одржала три изборна циклуса (2004, 2009, 2014) за Европски парламент. Словачка је имала 14 мандата у ЕП након избора 2004. године. Већ на идућим изборима за ЕП 2009. године, Словачкој је додељено 13 мандата. Идентичан број посланичких места је имала и након избора 2014. године. Промене у броју посланичких места су се догодиле и као последица два последња проширења Уније 2007. и 2013. године.

На свим изборима за Европски парламент у Словачкој забележена је најнижа излазност у поређењу са осталим чланицама Уније. Она је 2004. године износила нешто више од 16 процената, док је европски просек те године био око 45%. На изборима 2009. године, излазност у Словачкој је износила нешто мање од 20%, док је европски просек био око 43%. Иако су избори за ЕП у Словачкој 2004. године обележени најнижом излазношћу у историји Европског парламента, излазност у тој држави је била још нижа на изборима 2014. године. На тим изборима излазност је била рекордно ниска и износила око 13% од укупног броја бирача.

Табела 2. Излазност на изборима за ЕП у Словачкој

Година избора за ЕП	Излазност у Словачкој	Просек на нивоу ЕУ
2004.	16,97%	45,47%
2009.	19,64%	42,97%
2014.	13,05%	42,61%

Извор: <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html>

Постоје различита објашњења зашто је излазност веома ниска у овој чланици Европске уније. Један од разлога јесте што политичари и странке у Словачкој нису окупирани европским, колико националним, темама. Други разлози се односе на недостатак средстава за кампању на изборима за ЕП, недовољно познавање кандидата за посланике у Европском парламенту, особено словачког изборног система (Fislage, 2015: 9).

У Словачкој је приметна велика разлика у излазности између националних и европских избора. То није карактеристично само за ову државу, већ и за велики број других чланица Уније. Ипак, у Словачкој је ова разлика веома изражена, као што смо видели на основу излазности грађана на изборе за Европски парламент. Постоји и теоријско објашњење слабије излазности на европске у односу на националне изборе. Једно од објашњења јесте да су избори за Европски парламент „национални избори другог реда“ (енг. *second-order national elections*)⁶. Под тиме се подразумева да су „европски избори: (1) национално такмичење, пре него европско такмичење; и (2) мање битни него главно национално такмичење (општи национални избори) и самим тим су од другоразредног значаја“ (Nix and Marsh, 2005: 3). Као избори „другог реда“, европски избори остају у сенци националних избора и мобилишу мање бирача. Проблем је што избори за Европски парламент нису приоритет великом броју политичара, који сматрају да неће имати од њих велике користи као што би имали од националних избора. Као што можемо да уочимо, мала излазност није само последица недовољног интересовања бирача, већ и слабог интересовања политичара. Претходно смо поменули и недовољна средства за финансирање кампања за европске изборе. Све ово је допринело да се Словачка у сва три изборна циклуса за ЕП нађе на дну листе по броју изашлих бирача.

Можемо да приметимо и да се европски избори нису поклапали са термином националних избора. Услед великог броја изборних циклуса, код одређеног броја бирача се јавља „замор“ од изласка на биралишта, и они су склони да разматрају трошкове и користи (енг. *cost-benefit*) које имају од изласка на биралиште. Како су национални избори „избори од прворазредног значаја“, на њима је учествовао и већи број грађана, али су и политичари били више заинтересовани за кампању и привлачење потенцијалних бирача.

⁶ Видети: Reif, Karlheinz and Schmitt, Hermann (1980): *Nine Second - Order National Elections—A Conceptual Framework for the Analysis of European Election Results*, European Journal of Political Research 8, pp. 3 – 44.

На изборима за ЕП, као и у Чешкој, највећи добитници су странке позициониране око центра, док су екстремне партије бележиле слабе резултате. У сва три изборна циклуса, највише гласове су добиле оне партије које су биле део групације Европске народне партије или Партије европских социјалиста. Пред изборе за ЕП 2014. године дошло је до фрагментације политичке сцене, слично као што се десило и у Чешкој. Основане су конзервативне и демокришћанске партије - Обични људи 2011. године и Нова већина 2012. године, и оне су ушле у Европски парламент 2014. године. Либертаријанска и евроскептичка партија Слобода и солидарност, основана 2009. године, је такође ушла у Европски парламент. Исте године је основана и интернетничка партија Мост, након што је део један број чланова Партије мађарске коалиције напустио ту странку и формирао нову. Једна од последица фрагментације партијске сцене је и присуство већег броја странака (8) из Словачке у Европском парламенту након 2014. године.

Кампања за изборе у Чешкој 2019. године

У Чешкој је на претходним изборима забележена најнижа излазност од чланства ове државе у Унији, и представљала је другу најнижу излазност, одмах иза Словачке. То је последица и присутног евроскептицизма међу многим партијама, које су доминантне на политичкој сцени. Ипак, тај евроскептицизам не подразумева нужно противљење целокупној идеји Европске уније, већ захтев за реформом у појединим пољима и политикама Уније. Многе партије у овој држави су блиске идеји већ поменутог „меког евроскептицизма“. Када је реч о грађанима Чешке, они се према недавним истраживањима налазе међу грађанима Уније који најмање виде користи од чланства њихове државе у ЕУ, заједно са Британцима и Италијанима (Euractiv, 2019).

Кампања се у Чешкој за предстојеће изборе води између два супротстављена тabora, једног који истиче позитивне стране чланства државе у Унији, и другог који води кампању која се претежно базира на питањима миграција и евроскептицизма. Та супротстављеност се најбоље може уочити на скуповима који су одржани у Прагу и Оломуцу. У престоници су се окупили представници антимигрантске странке Слобода и директна демократија, чији је лидер Томио Окамура (Tomio Okamura) угостио председницу Националног окупљања (*Rassemblement national*) Марин ле Пен (Marine Le Pen) и лидера Партије за слободу (*Partij voor de Vrijheid*) Герта Вилдерса (Geert Wilders). У исто време су се у чешком граду Оломуцу окупили проевропски настројени грађани и политички лидери, који сматрају да Чешка има значајне користи од чланства. Лидер Слободе и директне демократије истиче негативне стране чланства у Европској унији, и залаже се за излазак Чешке из Уније (енг. *Czexit*).

Од избора у Чешкој 2019. године, очекује се сучељавање либералних и популистичких партија, које би требало и да добију највећи број гласова у ЕП према последњим испитивањима (Klekner, 2019). Према тим истраживањима највећи број гласова би требало да добије партија АНО, нарочито ако буде

већа излазност. Очекује се значајна подршка партији Пирати, док ће сличну подршку имати и партија ОДС (Aktualne.cz, 2019). Повељан резултат би требало да остваре и партија ТОП 09, и партија Слобода и директна демократија (Aktualne.cz, 2019). Новина ових избора јесте јачање партије Пирати, која није успела на прошлим изборима за Европски парламент да освоји мандат, а сада ужива значајну подршку пре свега младих и у престоници Прагу. Друга новина јесте јачање партије Слобода и директна демократија, која би требало да уђе у Европски парламент, и која је кампању базирала на антимигрантској реторици.

Када је реч о темама које интересују грађане Чешке на изборима за ЕП, они приоритет дају домаћим над европским темама (Heller, 2019). Када је реч о конкретним темама којима грађани ове државе поклањају пажњу, ту су популарне теме миграције, заштита животне средине, заштита потрошача и безбедност производа, али постоји и значајан број грађана који нису заинтересовани за конкретне теме на овим изборима. Иако је питање миграција једно од главних тема за одређени број бирача, оно све више места уступа другим темама, првенствено оним која се тичу животног стандарда и квалитета живота.

Излазност је на претходним изборима у Чешкој за ЕП била друга најнижа у Европској унији, одмах након Словачке. Очекује се нешто већа излазност на изборима 2019. године, иако та излазност неће бити драстично већа у односу на претходне изборне циклусе за ЕП у овој држави (Heller, 2019). Један од основних разлога слабе излазности на овим изборима је мањак интересовања међу грађанима, при чему добар део бирача не доживљава ове изборе као важне у односу на националне изборе. Иако чешко друштво важи за евроскептичко унутар ЕУ, кроз ову кампању је приметан пораст интересовања, пре свега младих, о Европској унији и њеном значају за Чешку.

Кампања за изборе у Словачкој 2019. године

У Словачкој је циљ кампање на изборима за Европски парламент да се подигне свест о важности учествовања грађана на овим изборима, узимајући у обзир ниску излазност на претходним изборима за ЕП. Једна од мера је била информисање младих људи уопште о Европској унији и њеном значају за њих и остале грађане. Представништво Европске комисије у Словачкој је започело кампању под слоганом „Ко не гласа, може да заћути“ (словач. *Kto nevolí, môže držať hubu*), како би се подстакли грађани Словачке да изађу на изборе (Торку.ск, 2019).

Према последњим истраживањима јавног мњења, може се очекивати већа излазност него претходних година, и према тим проценама Словачка би могла имати већу излазност него Аустрија, Чешка и Малта (Gabrižová, 2019). Европске теме које највише интересују грађане Словачке су заштита потрошача и безбедност хране, привредни раст и економија, миграције, упошљавање младих, али и питања социјалне заштите, као и промовисање демократије и

људских права. Такође, према поменутом истраживању, већина грађана Словачке је против изласка те државе из Европске уније, при чему скоро 80% грађана сматра да Словачка има користи од чланства у Унији (Gabrižová, 2019).

Када је реч о младим бирачима у Словачкој, широм државе су у средњим школама одржане симулације избора за Европски парламент, што је било и у циљу упознавања младих са Европском унијом и њиховог подстицања да изађу на гласање. Резултати са симулација су показали да би већина средњошколаца гласала за странку крајње деснице Народна странка наша Словачка (Štrba and Debnár, 2019). Следе странка Прогресивна Словачка у коалицији са СПОЛУ, која је основана пре нешто више од годину дана и на чијој листи је победила актуелна председница Словачке Зузана Чапутова (Zuzana Čaputová). На шестом месту по популарности, међу младим средњошколцима, налази се владајућа партија Смер, која је на претходним изборима за ЕП освојила највише мандата.

Према последњим истраживањима у мају, на узорку од 1000 испитаника, могу се уочити значајне разлике у односу на претходне изборе (The Slovak Spectator, 2019). Владајућа партија Смер ће, према овом истраживању, освојити око 19%. Следеће странке по популарности су новооснована партија Прогресивна Словачка у коалицији са СПОЛУ, партија Маријана Котлебе - Наша Словачка, као и странка Слобода и солидарност, са око 13% подршке. Преко 5% подршке имају и партије Ми смо породица, Словачка народна партија, Хришћанско-демократски покрет, Обични људи, и партија Мост.

За разлику од претходних избора, једна од доминатнијих тема ће бити питање миграција. Поједине странке су успеле да привуку одређени број присталица управо на овој теми. Значајна новина у односу на претходне изборе је раст популарности крајње десничарске странке Наша Словачка, која није имала место у Европском парламенту. Њен лидер је заговорник евраскептицизма, противи се чланству Словачке у НАТО, жели повратак на словачку националну валуту уместо евра. Ипак, Котлеба је пред европске изборе истакао да одустаје од изласка Словачке из Европске уније, и да је неопходно радити на њеној реформи (Kellöová, 2019). Словачки државни тужилац је пред Врховним судом те земље поднео захтев да се странка Наша Словачка забрани због подривања демократског поретка, што је Врховни суд у априлу 2019. године одбио и заузео став да је захтев неоснован.

Један део присталица на теми мигрантске кризе је прикупила и странка словачког предузетника Бориса Колара (Boris Kollár) Ми смо породица. У мају 2019. године је одржана и конференција у Братислави, која је окупила десничарске странке из чланица Уније, и где је гост била и председница Националног окупљања Марин ле Пен. Овај скуп је у великој мери одсликао кампању базирану на антимигрантској политици, која ужива подршку међу појединим словачким бирачима.

Резултати избора у Чешкој 2019. године

У Чешкој су се избори за ЕП одржали у два дана, 24. и 25. маја. Излазност је овога пута била виша него на претходним изборима. Заправо, на нивоу целе Европске уније је повећана излазност на изборима 2019. године, што је прво повећање у односу на претходне изборне циклусе, у којима је излазност константно опадала. Излатно бирача на нивоу Уније 2019. године је достигла готово 51%, док је излазност у Чешкој на овим изборима износила 28,72% (*Election-results.eu*, 2019). Иако су бирачи у Чешкој изашли у знатно већем броју у односу на претходне изборе, излазност у Чешкој је и овога пута друга најнижа на нивоу целе Европске уније.

Велики број странака у Чешкој је и овога пута ушао у Европски парламент. Како се очекивало, највећи број мандата (6) је освојила партија АНО 2011. Следећа партија по броју мандата у Европском парламенту је Грађанска демократска партија, са 4 освојена мандата. Велико изненађење ових избора јесте улазак партије Пирата у Европски парламент, који су на изборима 2014. године остали испод изборног прага. У парламенту се поново налазе посланици коалиције ТОП 09+СТАН, са 3 освојена мандата. Велика новина је и улазак десничарске партије Директна демократија, која је освојила 2 мандата и први пут ушла у Европски парламент. У Парламент су ушле још две странке – демокришћани и Комунистичка партија Чешке и Моравске. Највећи губитник ових избора у Чешкој је Чешка социјалдемократска партија, која је остала без посланичких места у новом сазиву Парламента.

Када је реч о групацијама у Европском парламенту, највећи број мандата након избора у Чешкој је припао групацији либерала, у оквиру које се налази и партија премијера Бабиша. Други по снази у Чешкој су партије окупљене око групације европских народњака. Потом следе партије у оквиру групације конзервативаца и реформиста. Захваљујући успеху партије Пирата, три мандата ће имати и групација зелених, док ће успехом Директне демократије и Чешке комунистичке партије, два мандата из ове државе припасти групацији под називом Идентитет и демократија, односно један мандат радикалној левици у ЕП. Можемо да уочимо да групација социјалиста и демократа у ЕП неће моћи да рачуна ни на један мандат из Чешке, што је пре свега последица неуспеха Чешке социјалдемократске партије на овим изборима.

Резултати избора у Словачкој 2019. године

У Словачкој су избори за Европски парламент одржани 25. маја. Као што смо могли да приметимо у претходном делу рада, Словачка је од чланства у Европској унији имали константно најнижу излазност од свих чланица на изборима за ЕП. На изборима 2019. година се поновио тај тренд, с тим да је излазност овога пута порасла, и износила око 22,74% (*Election-results.eu*, 2019). То је повећање око 10% у односу на изборе 2014. године, када је забеле-

жена и најнижа излазност на изборима за Европски парламент од увођења директних избора.

Ови избори за ЕП у Словачкој су донели значајне измене у саставу посланика за Европски парламент. Велико изненађење избора је коалиција партија Прогресивне Словачке и СПОЛУ, која је освојила 4 места у Парламенту. Партија Смер – социјална демократија је освојила 3 мандата, и више није на првом месту по броју посланичких места. Изненађење ових избора је и улазак радикалне десничарске партије Наша Словачка у Европски парламент, која је са два освојена мандата трећа снага по броју гласова на изборима у Словачкој. У Парламент су још ушле партије: Слобода и солидарност са 2 мандата, демокришћани и коалиција ОЛАНО+НОВА, са по једним мандатом. Испод цензуса су остале партије које репрезентују мађарску заједницу у Словачкој, међу којима је и интернетничка партија Мост, која је део власти у Словачкој. Испод изборног прага је остала и Словачка национална партија, која је на претходним изборима за ЕП успела да освоји посланичка места, и која је део актуелне власти у Словачкој. Партија Ми смо породица није успела да освоји ни једно посланичко место у ЕП, иако је активно учествовала у кампањи, па чак и приредила скуп у Братислави који је окупио политичке истомишљенике широм Европе.

Када је реч о посланичким групама у Европском парламенту, из Словачке је највећи број посланика међу европским народњацима. Мандат мање ће имати групација социјалиста и демократа. По два мандата ће имати представници групације либерала и европских конзервативаца и реформиста. Партија Наша Словачка се није нашла ни у једној групацији у Европском парламенту, обзиром да су је и друге партије сличне идеолошке или политичке оријентације критиковале због појединих ставова које њени чланови заступају.

Закључак

Избори за Европски парламент 2019. године су четврти по реду одржани избори у Чешкој и Словачкој, од њиховог приступања Унији 2004. године. Оно што је обележило ове изборе, као и протекле изборе 2014. године, јесте релативно ниска излазност у поређењу са осталим чланицама Европске уније. Новина ових избора јесте улазак радикално десних партија у Европски парламент, које су претходно оствариле добре изборне резултате и на националним изборима. Приметна је и повећана излазност бирача на Европским изборима у овим државама, што је и последица опште кампање која је требало да укаже грађанима на важност ових избора и подстакне их да изађу на биралишта. На последњим изборима је уочљива и повећана присутност европских тема, које су до сада биле у сенци националних тема. Питања квалитета живота, животног стандарда, заштите потрошача и еколошка питања, почињу да добијају све значајније место међу бирачима приликом изборног опредељивања. Приметно је и опадање популарности неких традиционалних и „старих“ партија које су некада биле доминантне на унутрашњој политичкој сцени, и чије место заузи-

мају нове политичке опције и актери. Тако је на овим изборима Чешка социјалдемократска партија први пут остала изван Европског парламента, иако је до недавно представљала једну од две највеће партије у Чешкој. Сличан тренд је уочљив и у Словачкој, где владајућа партија Смер није добила највећи број мандата на овим изборима као што је то био случај на претходним, док Словачка национална партија и партија Мост, које су такође део власти у Словачкој, нису успеле да уђу у Европски парламент. Уместо њих се појављују нове политичке опције које привлаче значајан број бирача, што у значајној мери доприноси и фрагментацији политичке сцене у овим државама.

Литература:

1. European elections results 2019, European Parliament, *Election-results.eu* <https://election-results.eu/czechia/> (pristupljeno: 12.6.2019).
2. European elections results 2019, European Parliament, *Election-results.eu* <https://election-results.eu/slovakia/> (pristupljeno: 12.6.2019).
3. “EurópskacomisiaprovokujeSlovákov: VIDEO Nedržtehubu, podtevolit”, *Topky.sk*, 27 Apr, 2019 <https://www.topky.sk/cl/1003053/1790077/Europska-komisija-provokuje-Slovakov--VIDEO-Nedrzte-hubu--podte-volit>(pristupljeno: 1.6.2019).
4. Fierro, Elena (2003): *The EU's Approach to Human Rights Conditionality in Practice*, Kluwer Law International, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague.
5. Fislage, Franziska (2015): EU Elections – Where Are the Voters? Study about the low turnout in new EU Member States, Konrad Adenauer Stiftung, No. 165.
6. Flood, Chris (2002): *Euroscpeticism: A problematic concept*, Paper presented to the UACES 32nd Annual Conference and 7th Research Conference, Queen's University Belfast.
7. Gabrižová, Zuzana (2009): “Záujem o eurovoľby na Slovensku rastie. Určíte sa chystá voliť 20 % ľudí”, *Euroactiv.sk*, Apr 25, 2019 <https://euroactiv.sk/section/buducnost-eu/news/zaujem-o-eurovolby-na-slovensku-rastie-urcite-sa-chysta-volit-20-ludi/>(pristupljeno: 1.6.2019).
8. Hix, Simon and Marsh, Michael (2011): *Second-order effects plus pan-European political swings: An analysis of European Parliament elections across time*, Electoral Studies 30, pp. 4-15.
9. Hix, Simon and Marsh, Michael (2005): *Understanding European Parliament Elections: Punishment or Protest?*, Paper prepared for presentation at the Ninth Biennial International Conference of the European Union Studies Association, Austin, Texas, 31 March - 2 April.
10. Heller, Jakub (2019): “Průzkumy ukazují vysokou účast. K volbám ale může přijít nejméně lidí od vstupu do EU“, *Aktualne.cz*, May 14, 2019 <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/prijde-k-evropskym-volbam-vice-lidi-pruzkumy-si-tomysli-v-m/r~125a259c758511e9ae850cc47ab5f122/>(pristupljeno: 19.5.2019).
11. Hrabálek, Martin and Strelkov, Alexander (2015): *The Czech Parliament and European Integration*, In: Hefffler C., Neuhold C., Rozenberg O., Smith J. (eds) *The Palgrave Handbook of National Parliaments and the European Union*, Palgrave Macmillan, London, pp. 494-512.
12. Kellöová, Laura (2019): “Kotlebaotočil, namiestovystúpenia z EÚ hovorí o jej dôležitosti a reformách”, *Aktuality.sk*, May 12, 2019

- <https://www.aktuality.sk/clanok/691254/kotleba-otocil-namiesto-vystupenia-z-eu-hovori-o-jej-dolezitosti-a-reformach/> (pristupljeno: 16.5.2019).
13. Klekner, Radim (2019): "Poslední průzkum: V eurovolbách posilují liberálové euroskeptici, vyhrají lidovci", *Aktualne.cz*, May 17, 2019 <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/evropsky-parlament/pruzkum-v-eurovolbach-posiluji-liberalove-i-euroskeptici/r~2ddd2c7677d611e9b2a00cc47ab5f122/> (pristupljeno: 20.5.2019).
 14. Kopecky, Petr and Mudde, Cas (2001): *The Two Sides of Euroscepticism: Party Positions on European Integration in East Central Europe*, European Union Politics Vol.3 Iss.3, pp. 297-326.
 15. "Median: Nizká účast by nahrála koalici TOP 09, STAN a zelených, mohou mít 11 procent", *Aktualne.cz*, May 9, 2019 <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby-do-evropskeho-parlamentu/median-v-eurovolbach-by-ano-mohlo-mit-25-pct-ods-a-pirati-14/r~287b9b88723511e9b5e8ac1f6b220ee8/> (pristupljeno: 16.5.2019).
 16. "New liberal coalition enjoys the same support as extremists", *The Slovak Spectator*, May 13, 2019 <https://spectator.sme.sk/c/22119396/new-liberal-coalition-enjoys-the-same-support-as-extremists.html> (pristupljeno: 16.5.2019).
 17. Pročištěné inačice Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Evropske unije <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (pristupljeno: 4.5.2019).
 18. "Record low turnout in Czech vote", *Euractiv*, 25 May, 2014 <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2014/news/record-low-turnout-in-czech-vote/> (pristupljeno: 27.5.2019).
 19. Results of the 2014 European elections, European Parliament <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/turnout.html> (pristupljeno: 15.4.2019).
 20. Štrba, Pavol and Debnár, Ján (2019): "Študentsicvičilieurovolby: Jasný víťaz je Kotlebova ĽSNS", *Aktuality.sk*, 10 May, 2019 <https://www.aktuality.sk/clanok/690927/studentske-volby-eurovolby-2019-vysledky/> (pristupljeno: 15.5.2019).
 21. Taggart, Paul and Szczarbiak, Aleks (2002): *The party politics of euroscepticism in EU member and candidate states*, Paper prepared for presentation at the European Consortium for Political Research Joint Workshops, Turin.
 22. Valero, Jorge (2019): "Less than half of Brits, Czechs and Italians would vote to remain in the EU", *Euractiv*, Apr 25, 2019 <https://www.euractiv.com/section/eu-elections-2019/news/less-than-half-of-brits-czechs-and-italians-would-vote-to-remain-in-the-eu/> (pristupljeno: 26.4.2019).

ELECTIONS FOR THE EUROPEAN PARLIAMENT IN THE CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA

Summary: The paper will discuss the European Parliament elections held in the Czech Republic and Slovakia. So far, these countries have participated in the four election cycles since their membership in the Union. What is characteristic of both countries is relatively low voter turnout in the elections for the EP, which in Slovakia in all four election cycles was the lowest on the level of the European Union. Considering previous electoral cycles, we will try to point out some trends that marked the participation of these two countries in the European Parliament elections. We will present all relevant political parties and

actors who have so far achieved significant electoral results and who, or are still, are members of the European Parliament. Since the first elections for the European Parliament in which the Czech Republic and Slovakia took part, a large number of political parties held seats in the EP. This is largely a consequence of the fragmented political scene in these countries, where a large number of new political groups and parties emerged that quickly gained supporters and voters. Many large and previously established parties were defeated in the elections, with which a large number of voters bowed to new political parties. The news of the European elections in 2019 is the entry of extreme right parties to the European Parliament, in both of these states. In these elections, the turnout of voters increased comparing it to the previous election cycles, but nevertheless remained the lowest on the level of the whole Union.

Key words: European elections, European Parliament, Czech Republic, Slovakia